

УДК 821.111

DOI 10.31654/2520-6966-2024-24F-110-135-142

Пікун Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології,

Національний університет «Чернігівська політехніка»

lesyapikun@stu.cn.ua

<https://orcid.org/0000-0002-3072-2173>

Образ золотої рибки в повісті Лізи Томпсон «Хлопчик Золота Рибка»

Представлена наукова розвідка є першою спробою дослідження дебютного твору британської письменниці Лізи Томпсон «Хлопчик Золота Рибка». Ця повість побачила світ у 2017 році і стала бестселером на батьківщині. Твір був визнаний книгою місяця за оцінкою потужного книжкового ритейлера Об'єднаного Королівства Waterstones [4] і здобув ще кілька визначних премій та нагород у Великій Британії та Сполучених Штатах Америки [5]. У 2020 році цей роман «Хлопчик Золота Рибка» отримав премію «Снігова людина», яка присуджується щороку найулюбленішій книзі за результатами голосування учнів 10–13 років штату Вашингтон. У 2022 році книга Лізи Томпсон у перекладі українською мовою Ганни Лелів була опублікована у видавництві Старого Лева. Це єдиний твір британської авторки в українському перекладі.

Подана стаття є першою спробою вивчення змістової своєрідності творчості сучасної британської письменниці у контексті актуалізації образу золотої рибки у висвітленні проблеми сучасних підлітків. У повісті Л.Томпсон «Хлопчик Золота рибка» образ золотої рибки накладається на образ підлітка, дванадцятирічного школяра Метью Корбина, який потрапив у тенета складних життєвих обставин та перебуває у важкому психічному стані. Дитина починає усвідомлювати те, що психічний розлад, на який він страждає, знищує його. На відміну від казкового наративу, де казкова золота рибка перебуває у природному середовищі – в океані, у морі чи річці, герой повісті перебуває в обмеженому, але гарно облаштованому штучному просторі з гарними умовами для існування, аналогічному до акваріума. Це вперше помітила маленька дівчинка, але потім це усвідомив сам головний герой твору. Метью починає протистояти хворобі, допомагаючи іншим. У повісті переживання підлітка максимально загострені. За допомогою символічного кодування образу підлітка, якого вбиває психічне захворювання, переноситься у площину міфологеми про золоту рибку. Міфологема про золоту рибку відтворює сучасну картину світу.

Ключові слова: повість, образ, символ, міфологема, сучасна література для підлітків.

Ліза Томпсон (1973 року народження) – нова і маловідома письменниця в Україні. Вона почала свою творчу кар'єру у зрілому віці, хоча це була її давня мрія стати письменницею. На сьогодні творчий доробок авторки складає понад десяток творів, серед яких твори для підліткової аудиторії («The Goldfish Boy» (2017), «The Light Jar» (2018), «The Day I Was Erased» (2019), «Oven and the Soldier» (2019), «The Boy Who Fooled the World» (2020), «The House of Clouds» (2020), «The Graveyard Piddle» (2021), «The Small Things» (2021), «The Rollercoaster Boy» (2022), «The Treasure Hunters» (2023) та два твори для дитячої аудиторії («Sidney Makes a Wish» (2022), «Carries and the Roller Boots» (2023)). Ліза Томпсон разом із групою сучасних дитячих письменників Пітером Бунзелом (Peter Bunzl), Памелою Бутчард (Pamela Butchart), Маз Еванс (Maz Evans), Свапною Хаддоу (Swapna Haddow), Патріс Лоуренс (Patrice Lawrence), Робін Стівенс (Robin Stevens) та іншими видали низку творів за мотивами Льюїса Керролла «Return to Wonderland». Перу авторки належить оповідка про чирвового валета («The Knave of Hearts») [3]. Такий творчий доробок свідчить про продуктивність письменниці-початківця.

Герої книжок британської письменниці – молодші підлітки та діти. Ліза Томпсон пропонує захопливі сюжети, аби розкрити низку проблем, які вони переживають. Персонажі творів письменниці – неординарні та нетипові діти, диваки, діти з вродженими хворобами, які страждають через психологічні проблеми, а іноді через психічні чи неврологічні розлади. Проблематика творів – актуальна, подеколи болюча та часто виявляється замовчаною або позбавленою уваги. У повісті «Дрібниця» («The Small Things») (переклад наш – Л. П.) підіймається питання, як «маленька брехня» впливає на стосунки та дружбу. Коли у класі з'являється новенька дівчинка Еллі, яка через хворобу не може відвідувати школу, то Анну обирають для того, аби вона затоваришувала з нею. Дівчатка можуть спілкуватися за допомогою робота – останнього слова техника. Життя хворої Анни – дрібне, нецікаве, тому вона вдається до брехні, аби вразити свою нову приятельку. У творі «Хлопчик, який обдурих світ» («The Boy Who Fooled the World») (переклад наш – Л. П.) розкриває питання «маленької», «білої» брехні, яка приносить всесвітню славу і багатство дивакуватому хлопчині, який походить із бідної родини та не має сучасного гаджета і фірмових кросівок. Головний герой роману «Мисливці за скарбами» («The Treasure Hunters») (переклад наш – Л. П.) Вінсент – молодший підліток, самотня дитина із синдромом «незграбної дитини». Ліза Томпсон занурюється у світ підлітка – одинака та досить делікатно описує з середини

стан дитини з диспраксією. Письменниця також звертає увагу на життя дітей у родині, де хтось із батьків має психічний розлад. Так у романі «Хлопчина з американських гірок» («The Rollercoaster Boy») (переклад наш – Л. П.) батько Тодда та Лорі страждає на біполярний розлад. «Банка зі світлом» («The Light Jar») (переклад наш – Л. П.) розповідає історію Нейта, який був вимушений тікати разом із мамою та переховуватися посеред лісу у занедбаному будинку. Одного разу Нейт залишається сам, наляканий у темряві, але він стає сміливішим і здатний допомогти іншим. «День, коли мене стерли» («The Day I Was Erased») (переклад наш – Л. П.) – містична історія про хлопчика бешкетника і зірвиглови, проблемної дитину для школи і родини. Питання непорозуміння у родині та відсутність спілкування, що призводить до самотності та відчуження підлітка, розкриваються у творах «Бадинок хмар» («The House of Clouds») та «Овен і солдат» («Oven and the Soldier») (переклад наш – Л. П.).

У 2017 році побачив світ твір «Хлопчик Золота Рибка». Саме у дебютній повісті письменниці було окреслено коло проблематики наступних творів: світ самотнього підлітка, який зазнав психологічної травми й живе страху перед навколишнім світом. Письменниця підіймає питання непорозуміння у родині, цькування з боку вчителів і дітей, вплив «маленької брехні» та смерті дитини. Сучасна британська письменниця звернулася до образу золотої рибки. Це ще одна із версій потрактування образу золотої рибки серед цілої низки інших сучасних творів, яким властива наскрізна міфологема про золоту рибку [1]. Ліза Томпсон дає своє прочитання цьому образу, специфіку якого доцільно проаналізувати.

Сюжет твору будується навколо двох основних конфліктів: внутрішньому психологічному та зовнішньому детективному. Головний герой повісті «Хлопчик Золото Рибка» – дванадцятирічний підліток Метью Корбин, що мешкає на тихій глухій вулиці у передмісті Лондона. На цій вулиці розташовано сім будинків. В одному з цих будинків є кімната з лимонними стінами, що виблискують чистотою. Ця кімната навіть через п'ять років здається, ніби там щойно закінчили ремонт. Батьки Метью називають цю кімнату кабінетом, але насправді це – дитяча. У кімнаті є декілька коробок: одна з новими речами для немовляти, а друга – «секретна коробка» з латексними рукавичками. Ці дві коробки приховують трагедію та супутні проблеми, що сталися в родині. Кімната, в якій мешкає Метью, – «найкраще місце в цілому будинку» [2, с. 20], адже тут відсутні мікроби, тож це безпечний притулок від хвороб і смерті. У кімнаті кожна річ знаходиться під контролем

хлопчини. У нього є уявний друг – лев. Це візерунок у кутку на клаптику шпалер, який стає помітним, якщо подивитися на нього під певним кутом зору. Цього лева бачить лише Метью [2, с. 20]. У кімнату рідко заходять батьки. Метью, думаючи про своє життя, починає сумніватися, що його усамітнення у власній кімнаті, є нормальним і не повинне викликати надмірних хвилювань. Але поведінка Метью ще у школі почала здаватися дивною. Він під час уроків і перерв ходив мити руки. Він вимивав руки аж поки не з'являлися пухири.

Уже вісім днів хлопець не йде до школи. Метью майже перестав виходити зі своєї кімнати, бо поза її межами були мікроби, котрі приносили з собою інші люди та кіт. Тому хлопчик почав постійно носити латексні рукавиці. Життєвий простір Метью звукується до однієї кімнати, а соціальні зв'язки максимально обмежуються і зводяться до спілкування із самим собою, що є ще однією ознакою важкого психологічного стану дитини.

Письменниця досліджує причини й динаміку психічного розладу Метью. Родина Метью пережила втрату п'ять років тому. При народженні помер братик Коллум. Метью відчував свою провину у цьому: «Провина за те, що я вчинив, живе всередині мене і гризе моє нутро, наче гидкий чорний жук. Іноді я відчуваю, що готовий запхати руку у шлунок й видерти того жука геть. Я б кинув його на підлогу, і він би лежав там і тільки дриг'ав, як ненормальний своїми ніжками. Всі мої страхи зникли б як за помахом чарівної палички» [2, с. 40]. Метью фантазував, як би він жив, коли б був би поруч з ним п'ятирічний брат. Він сумував за братом, якого так ніколи й не побачив [2, с. 82]. Зв'язок фобії Метью зі смертю братика довго залишається в повісті прихованим, адже події показані в творі змальовуються з погляду хлопчика-підлітка, який розуміє, що з ним відбувається щось, але не може це усвідомити й змінити.

З вікна цього кабінету Метью спостерігає за життям мешканців вулиці та веде щоденник, де стисло фіксує час і активність сусідів. Хлопчина добре вивчив звички сусідів. Одного вихідного дня сталася одна незвичайна подія, яка змінила життя мешканців вулиці та Метью. У завулок заїхала автівка, «крута тачка», «одна з тих, що за підрахунками тата, коштують «як однокімнатна квартира» [2, с. 14]. До містера Чарльза приїхала дочка і залишала дідусю двох дітей: шестирічну Кейсі та однорічного Тедді. Через деякий час Метью став свідком того, як відбулася сварка між Кейсі та її братиком. Тедді кинув ляльку у ставок, а Кейсі штовхнула малюка у воду. Вона спостерігала, як малий безсило борсається у глибокому ставку та не рятувала його.

Метью довелося побігти в іншу кімнату, звідки було видно містера Чарльза, і з вікна покликати його на допомогу онукові. Тедді було врятовано. Кейсі розплакалася і сказала, що він упав у воду, а вона не могла його врятувати. Саме тоді Кейсі поглянула на вікно в якому стояв Метью. «Її рот округлився мов літера «О», і вона тричі повільно стулила й розтулила губи. Точнісінько як риба» [2, с. 33]. Тобто вигляд Метью у вікні здавався схожим на рибку в акваріумі. Кейсі почала дражнити Метью хлопчиком Золота Рибка, а разом із нею її братик Тедді. Тедді й товариш Метью, Джейк, також почав звертатися до нього «золота ти наша рибка» [2, с. 264]. З цього моменту авторка починає фіксувати, що рибки знаходяться поруч з Метью. Він бачить їх на приклад у ставку містера Чарльза та у лікарні на плакаті.

У понеділок зник Тедді. Метью спостерігав, як малюк грався у квітнику з трояндами містера Чарльза, поки дідусь дрімав у кріслі у хаті. Метью зафіксував у нотатнику час – 12.55 і почав прибирання у своїй кімнаті. Він останній бачив хлопчика. У 14.37 дідусь кинувся шукати внука, але він пропав. Почалася поліцейська пошукова операція. Слідчий прийшов допитати Метью. Зникнення маленького Тедді слугувало приводом, що хлопець поновив спілкування з іншими підлітками, які жили поруч, Мелоді Берд та Джейком Бішопом. Вони разом почали ділитися власними підозрами, пильно приглядається до людей навколо, аналізувати їх поведінку. Метью почав розслідування, а Мелоді виконувала його доручення на зовні, адже хлопець не міг себе змусити вийти надвір. Підлітки спілкувалися короткими повідомленнями електронній пошті. Розслідування дало можливість поглянути Метью Корбина самого на себе іншими очима після того, коли по телебаченню показали відео про зникнення малого Тедді, яке знімали перед будинком Корбинів. У верхньому кутку екрана був дім, у вікні якого бовваніла постать. Хлопець відзначив про себе; «То був я. Стовбичив собі як останній йолоп і думав, що на мене ніхто не дивиться» [2, с. 132].

За збігом обставин, коли містер Чарльз потрапив до лікарні, Кейсі залишилася ночувати у Корбинів. Кейсі продовжувала ставитися до Метью як до «Хлопчика Золотої Рибки». Вона сприймала кімнату Метью, як акваріум і цікавилася, чи «не нудно йому там плавати цілими днями», «чи має він скриньку зі скарбами», «як він дихає», «чому він не помирає» [2, с. 145]. Уві сні Кейсі бормотіла, що Тедді забрала стара пані [2, с. 146]. Пошук дитини все ж таки спонукав хлопчину зробити над собою надзусилля і вийти до людей. Згодом Тедді знайшовся і викрадачі були покарані, а Метью почав вибиратися із тенет своєї психічної травми.

Батьки Метью звернулися по допомогу, адже вони вже не могли ігнорувати звернення інспектора через те, що їх дитина перестала ходити до школи. Лікарка Родс прояснила проблему, яку переживав Метью. Вона поставила йому діагноз – obsesивно-компульсивний синдром, який пояснював думки про мікроби і те, що можна захворіти, бажання постійно мити руки, потребу у прибиранні та «магічне мислення». Відвідування лікаря було для Метью та його батьків тяжким випробуванням, але загадка зникнення дитини не давала йому повністю зануритися у власні проблеми. Батько Метью почав робити ремонт у кімнаті та знищив уявного друга – лева, що зумовило з одного боку, страждання сина, але з другого боку спонукало його більше спілкуватися з реальними друзями не через електронне листування, а напроям. Розслідування дало можливість Метью подивитися на себе та свою проблему не зсередини, але ззовні. Він побачив своє майбутнє. У блокноті він написав: «Одного дня я мрію спуститися сходами й міцно обійняти маму. Напевно, вона розплачеться, тому я дам їй час заспокоїтись, а сам піду пошукаю тата. Лягну його по спині й запитав: «Ну то що – зіграємо в більярд?» Мама приготує для нас смачну печеню на вечерю, час від часу визираючи на веранду – як там наша гра. Потім ми сядемо за стіл і Найджел муркотітиме й тертиметься об мої ноги, дуже радий мене бачити. Ми всі понаїдаємось і попадаємо на диван дивитися якусь стару комедію й реготати. Ось така моя мрія. Ось таким я хотів би бачити своє майбутнє. Я хочу спуститися на перший поверх і повернутися до життя.» [2, с. 357].

Простір Метью починає поступово розширюватися. Розслідування змушує його спочатку спуститися вниз зі своєї кімнати і поговорити з поліцією. Він виходить у двір, аби поговорити з Мелоді, потім іде на кладовище, підходить до могили братика. Він почав обідати на кухні з батьками та навіть жартувати. У повісті крізь призму декількох персонажів показано проблему переживання тяжкої втрати та смерті. Сусідка стара Ніна втратила сина та чоловіка. Ця жінка відчувала біль Метью та доброю порадою спонукала його до боротьби з важкою психічною хворобою. Детективні здібності Метью та його поведінка змусила викрадачів повернути маленького Тедді, який кликав його «Либка».

Дитину викрали сусіди – літня пара Пенні та Гордон Салліван. Їх родинні стосунки тотожні стосункам у казці про золоту рибку, де чоловік знаходиться під владою жінки та виконує накази своєї власної та невдоволеної дружини. Дорослі діти Пенні та Гордон Салліван «з якоїсь незбагненої причини» [2, с. 231] поїхали від своїх батьків в

далекі країни. Підсумок життя цієї родини виявився екзистенційною кризою життя, яку Пенні намагалась подолати викравши дитину.

Відтак у повісті Л. Томпсон «Хлопчик Золота рибка» міфологічний образ золотої рибки накладається на образ підлітка, який потрапив у складні життєві обставини, перебуває у важкому психічному стані та бореться з хворобою, що суголосно творам творів «Елегантність їжачка» М. Барбері (2006 р.), «Позолочена рибка» Б. Космовської (2007 р.). У повісті Л. Томпсон вперше образ золотої рибки пересікається із життям хлопця підліткового віку, а в попередніх творах головними героїнями були дівчата. Як і в творах М. Барбері, Б. Космовської та Дж. Л. Холм, дитина у повісті Л. Томпсон показана в час, коли вона переживає психологічну кризу через стосунки з батьками та зустріччю зі смертю. Аналогія підлітка з золотою рибкою виникає тоді, коли вона ніби у тенетах і їй загрожує смерть. Вона може врятуватися, коли стане допомагати іншим, тим, хто просить про допомогу або її конче потребує, як і у творі Б. Космовської – це дитина. У творі підліток переживає максимально концентрований емоційно-психологічний стан, які авторка передає через простий, але символічно насичений образ золотої рибки. Ця рибка живе ніби в ідеальному просторі акваріуму, але насправді, так само як і в казці, вона потрапила у тенета важких обставин і зіткнулася зі смертю. Цей міф допомагає Л. Томпсон, Б. Космовській та М. Барбері створити сучасний образ світу через приклад своїх героїв, які опиняються у складних ситуаціях та стикаються зі смертю і рятують себе, допомагаючи іншим.

Література

1. Пікун Л.В. Своєрідність реалізації міфологеми золотої рибки в сучасній літературі про підлітків. *Кременецькі компаративні студії*. 2020. Вип. X. С.47-57.
2. Томпсон Л. Хлопчик Золота Рибка. Львів, 2022. 368 с.
3. Return to Wonderland. URL: <https://www.panmacmillan.com/authors/various/return-to-wonderland/9781529006858> (Last accessed: 17.04.2024).
4. Waterstones. URL: <https://www.waterstones.com/book/the-goldfish-boy/lisa-thompson/9781407170992> (Last accessed: 17.04.2024).
5. WLA Book Awards. URL: https://www.wla.org/index.php?option=com_content&view=article&id=647:2020-Sasquatch-nominees&catid=57:sasquatch (Last accessed: 17.04.2024)

References

1. Pikun, L.V. (2020). *Svoieridnist realizatsii mifolohemy zolotoi rybky v suchasnyy literaturi pro pidlitkiv* [The Specificity of Golden Fish Mythologeme in The

Modern Literature about Teenagers]. Kremenetski komparatyvni studii – Krememets Comparative Studies. Iss. X. P.47-57.

2. Thompson, L. (2022). *Khlopchyk Zolota Rybka* [The Goldfish Boy]. Lviv. 368 p.

3. Return to Wonderland. URL: <https://www.panmacmillan.com/authors/various/return-to-wonderland/9781529006858> (Last accessed: 17.04.2024).

4. Waterstones. URL: <https://www.waterstones.com/book/the-goldfish-boy/lisa-thompson/9781407170992> (Last accessed: 17.04.2024).

6. WLA Book Awards. URL: https://www.wla.org/index.php?option=com_content&view=article&id=647:2020-Sasquatch-nominees&catid=57:sasquatch (Last accessed: 17.04.2024)

Pikun L. V.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at Foreign Philology Department, Chernihiv Polytechnic National University

lesyapikun@ukr.net

orcid.org/0000-0002-3072-2173

The Image of Goldfish in Lisa Thompson's Story «The Goldfish Boy»

The present research is the first attempt to study the debut novel «The Goldfish Boy» by British writer Lisa Thompson. This novel was published in 2017 and became a bestseller in its home country. «The Goldfish Boy» was recognized as the book of the month by Waterstones, a major book retailer in the United Kingdom [4] and received several other notable prizes and awards in the United Kingdom and the United States. In 2020 this novel won the Bigfoot Award [5], which is awarded annually to the favourite book voted on by students aged 10-13 in Washington State. In 2022 the book by Lisa Thompson was translated into Ukrainian by Hanna Leliv, was published by the Old Lion Publishing House. This is the only novel by Lisa Thompson in Ukrainian.

The present article is the first attempt to study the semantic originality of the «The Goldfish Boy» by a contemporary British writer in the context of actualizing the image of the goldfish in the broadcasting of the modern adolescents' issues. In novel «The Goldfish Boy» by L. Thompson, the image of a goldfish overlaps the image of a teenager, twelve-year-old Matthew Corbin, who is caught in the net of difficult life circumstances and is in an arduous mental state. The child begins to realize that the mental disorder he suffers from is destroying him. Unlike the fairy tale narrative, where the fabulous goldfish is in a natural environment – in the ocean, sea or river, the novel character is in a limited but well-equipped artificial space with good living conditions, similar to an aquarium. This was first noticed by a little girl, but then the protagonist of the story realized it himself. Matthew begins to resist the disease by helping others. In the story, the teenager's experiences are maximally intense and emotional, and through symbolic coding, he translates them into the plane of the mythology of the goldfish. With the help of the mythology of the goldfish, the author constructs and reproduces the modern world using of their characters as the example.

Key words: story, image, symbol, mythologeme, contemporary literature for teenagers.